

NEREĢISTRĒTAS KOPDZĪVES IZPRATNES VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA UN JĒDZIENS *HISTORICAL DEVELOPMENT UNDERSTANDING OF UNREGISTERED COHABITATION CONCEPT*

Linita Sporāne

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, linita3@inbox.lv, Rēzekne, Latvija
Zinātniskā vadītāja: **Līga Mazure**, Dr.iur. asoc. profesore

Abstract. *The understanding of traditional families, consisting of husband, wife and children, can still be considered a norm in Europe. However, it is difficult to challenge the claim that it is no longer the only form of family life. Society with family forms understands marriage, registered relationships and unregistered relationships, not only in the traditional sense, but also in relationships between women and men, but also in the same partnership relationship.*

The aim of the article is to find out the causes of rapid emergence of unregistered cohabitation and the need for the improvement of the existing legal framework and provisory development. The lack of united terminology and unitary definition of unregistered cohabitation in national and international level.

Keywords: *domestic partnership, family marriage, unregistered cohabitation.*

Ievads

Spēcīga, sociāli un ekonomiski neatkarīga ģimene ir viens no svarīgākajiem katras sabiedrības pastāvēšanas priekšnoteikumiem. Ar ģimeni, kas veidojas no divu pretēja dzimuma personu kopdzīves, kas balstīta uz bioloģisku, fizioloģisku, morāles un tiesisku sakaru kopību, parasti saprotam personu kopdzīvi laulībā. Civillikuma 214.pantā norādīts, ka pie ģimenes šaurākā nozīmē pieder laulātie un viņu bērni, kamēr tie vēl atrodas nedalītā saimniecībā (*Civillikums, 1937., 214.p.*). Latvijas Republikas Satversmes 110.pantā norādīts, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības (*Latvijas Republikas Satversme, 1922., 110.p.*).

2005. gada 15. decembra likuma „Grozījums Latvijas Republikas Satversmē” anotācijas 1. punktā norādīts, ka minētie grozījumi bija nepieciešami, lai, ņemot vērā tradicionālo uzskatu par laulību un ģimeni, kas Latvijā izveidojies kultūrvēsturiskās attīstības gaitā, kā arī pastāvīgos apdraudējumus šai tradicionālajai vērtībai, Latvijas likumdošanā iekļautu laulības definīciju (*Rasnačs, 2015.*).

Liberāla attieksme pret laulību kā ģimenes izveidošanas pamatformu un citām iespējamām ģimenes formām ir kļuvusi sociāli un juridiski pieņemama Eiropā un visā pasaulē (*Beinaroviča, 2015., 13.lpp.*). Ģimenes jēdziens ir daudz plašāks nekā jēdziens „laulība” (*Goša, 2015., 13.lpp.*). Viena no ģimenes dzīves formām, ko personas izvēlas laulības vietā, ir neregistrēta kopdzīve. Tā ir savienības forma starp vīrieti un sievieti, viņiem dzīvojot kopā, nenoslēdzot laulību. Pēdējā laikā kopdzīve ir kļuvusi par ģimenes tiesību centrālo izpētes objektu. Problēmas rada nepietiekams tiesiskais regulējums un partneru neaizsargātība likuma priekšā, valstu atšķirīgie uzskati, reliģiskie uzskati (*Jarkina, Unbedahte, 2009.*).

Pētījuma mērķis ir noskaidrot valsts atzīšanas nepieciešamību neregistrētām attiecībām, turpmākās attīstības tendences. Piedāvāt konkrētus risinājumus konstatētajām problēmām šajā jautājumā.

Kopš pagājušā gadsimta vidus neregistrētu attiecību skaits strauji pieaug, valsts nespēj pietiekami ātri reaģēt uz pārmaiņām un normatīvai regulējums ir nepilnīgs. Nepieciešams definēt šāda veida attiecības, formulēt jēdzienu. Lai pilnīgāk izprastu neregistrētas kopdzīves rašanās iemeslus un prognozētu tālāko attīstību, darbā tiks veikta attiecību attīstības izpēte un analīze no aizvēstures līdz mūsdienām. Pētījuma gaitā tika izmatota vēsturiskā, semantiskā, sistēmiskā, teleoloģiskā, salīdzinošā, analītiska un gramatiskā pētīšanas metode.

Neregistrētas kopdzīves vēsturiskā attīstība

Aplūkojot cilvēces attīstību sākot no aizvēstures posma, redzams, ka pirmais cilvēks Eiropā dzīvoja atsevišķās ģimenēs, neveidojot lielākas kopienas (Соколов, 2011). Šajā attīstības posmā veidojas seno cilvēku pasaules uzskati, reliģiskā pārliecība, sabiedrības formas. Pirmās neregistrētas kopdzīves formas veidojās tieši šajā laikā, jo cilvēka pamatvajadzību piramīdā pirmajā vietā izdzīvošana un dzimtas turpināšana, kas ir iespējama apvienojoties kopdzīvē ar pretēja dzimuma personu. Savienībā, kurā katram ir savi uzdevumi, kas vērsti uz kopīgu attīstību, pēcnācēju radīšanu, ar laiku veidojās reliģiskie uzskati, paražas un tradīcijas, parādījās nepieciešamība faktiskās attiecības padarīt atpazīstamas un saistošas pārējiem sabiedrības locekļiem- radās laulība. Šajā laika posmā veidojas cilvēks no būtnes, kurai dominēja primārās, bioloģiskās vajadzības, līdz apzinīgai, patstāvīgai būtnei, kas sabiedrībā rada pati savus likumus un dzīvo saskaņā ar tiem (Letonika.lv, 2018.). Cilvēks vēstures gaitā aizvien vairāk pakārto dabiskās vajadzības sociālajām (Osipova, 2004., 20.lpp.). No izveidošanās brīža līdz pat mūsdienām laulība un ģimene ir viena no vissenākajām cilvēku kopdzīves formām. Tā ir cilvēku kopība, kas balstās uz pretēja dzimuma cilvēku savstarpējām attiecībām, kā arī vecāku un bērnu kopība. Ģimene vienmēr ir bijusi sabiedrības vismazākā daļiņa-sabiedrības šūniņa. Tā kā tajā noris visai sabiedrībai ārkārtīgi svarīgi un nepieciešami procesi, sabiedrība ģimenes attiecības vienmēr ir pakļāvusi noteiktai reglamentācijai un aizsardzībai, un kopš sabiedrībā radušās tiesības, ģimenes attiecības regulē un aizsargā arī ar tiesībām (Vēbers, 1984., 6.lpp.).

Sabiedrībai attīstoties rodas nevienlīdzība personu starpā, tiesību apmērs kļūst atkarīgs no sociālā statusa, dzimuma, mantas. Zinātnieku aprindās sastopams viedoklis, ka kopdzīves vēstures pirmsākumi ir meklējami Senajā Romā, pielīdzinot šo institūtu konkubinātam, tiesiskai ārpus laulības savienībai, kas atšķiras gan no laulības, gan no likumīgas prostitūcijas (Beinaroviča, 2015., 26.lpp.). Romiešu sabiedrības pamatos no vissenākajiem laikiem bija patriarhālā ģimene (*familia* „saime, lielģimene”), kas ilgajā Romas valsts pastāvēšanas laikā sasniedza savas attīstības pilnveidojumu un juridisko noformējumu. Bet līdz ar ekonomisko attīstību tā pakāpeniski ir, dodot vietu asinsradnieku ģimenei (Kalniņš, 2010., 75.lpp.). Senajā Romā visvairāk tiesību baudīja romiešu pilsoņi, viena no tiesībām bija nodibināt likumisku laulību. Romiešu sievietes tiesiskais statuss oficiāli bija visai zems, jo sievietēm bija liegta iespēja piedalīties sabiedrības dzīvē (Tretjuka, 2008., 11.lpp.). Konkubināts (*concubinatus - surogātlaulība*) (Kalniņš, 2010., 78.lpp.) funkcionēja, kā no laulības atvasināts institūts, kas bija pieejams personām, ja viņas neatradās vienlīdzīgā sociālajā statusā un nevarēja reģistrēt oficiālu laulību, šādas attiecības bija atļautas, tomēr sniedza mazāk labumu salīdzinājumā ar laulību.

Līdzīgi kā romiešiem arī ēģiptiešiem pastāvēja patriarhāla ģimene. Ģimene seno ēģiptiešu izpratnē bija laulātais pāris ar bērniem, kas dzīvoja vienā māsaimniecībā kopā ar saimi. Ģimene veidojās, laulātajiem stājoties laulībā. Saimei piederēja personas, kas dzīvoja kopā ar laulātajiem kopējos labumos (Osipova, 2017., 51.lpp.). Pēc seno ēģiptiešu priekšstatiem laulības pamatam svarīgākas nav tiesiskās attiecības, bet gan sociālā realitāte, kurā vīrietis un sieviete veido mūža savienību un dzīvo kopējos labumos ar mērķi radīt pilntiesīgus pēcnācējus (Osipova, 2017., 51.lpp.). Ēģiptiešiem bija mazāk juridisku un reliģisku priekšrakstu kā citās kultūrās, sievietes baudīja plašu rīcībspēju, pastāvēja dzimumu līdztiesība, kā tas nav atrodams nekur citur senatnē (Osipova, 2017., 49.lpp.). Sabiedrības un valsts attieksme pret neregistrētām attiecībām bija toleranta, pat kopdzīvē ar verdzeni piedzīvotu bērnu varēja leģitimēt, izpildot noteiktas juridiskas formalitātes (Osipova, 2017., 57.lpp.). Ēģiptē tāpat kā visur citur pasaulē valsts aizsargāja laulību, bet arī neregistrētā kopdzīvē dzīvojošus pārus uzskatīja par ģimeni, kas tomēr baudīja mazāk labumu nekā laulātie. Ēģiptiešu privāttiesībās no Maat kosmiskā līdzsvara un harmonijas principa izveidojās „Simetrijas ideāls” jeb pušu līdztiesības princips. Tas tika attiecināts arī uz dzimumu savstarpējām attiecībām – tā uzskata Ervīns Zaidls, tas noveda pie dzimumu līdztiesības (Osipova, 2017., 49.lpp.). Šāds dzimumu savstarpējo attiecību regulējums un vispārējais tiesiskais regulējums valstī ir tuvs mūsdienu tiesību izpratnei.

Viduslaikos pastiprinājās baznīcas ietekme uz tiesību jaunradi. Kristietība veidoja viduslaiku mugurkaulu (*Kūlis, 2010.*) Eiropā par tiesiskās struktūras pamatu kalpoja zemes, lēņu un kanoniskās tiesības (*Osipova, 2004., 15.lpp.*). Ir izveidojušās ģimenes, liela ietekme ir arī dzimtai. Ģermāņu paražu tiesībās parādās ierobežojumi slēgt laulību, piemēram, laulības asinsradnieku starpā (Saliešu likumi). Kristieši atzina monogāmu laulību, uzskatīja, ka laulība nav šķirama, nosodīja ārpuslaulības attiecības un neatzina ārpuslaulībā dzimušus bērnus. Viduslaikos konkubināts bija attiecību forma, kad vīrietim vienlaikus varēja būt vairāk nekā viena sieva. Vēlāk baznīca aizliedza veidot konkubinātu vienlaicīgi ar laulību, tas kļuva par pirmslaulību attiecību veidu starp augstākas sociālas klases vīrieti un zemākas klases sievieti (*Beinaroviča, 2015., 28.lpp.*). Šāda attiecību forma bija otrās klases savienība, kas nodrošināja nelielu tiesisko aizsardzību konkubīnei un viņas bērniem. Atkarībā no sociāli vēsturiskajiem apstākļiem bija pieņemama ārpuslaulības attiecību forma līdz 1563.gadā Trenta konsīlijs novietoja šādas attiecības ārpus tiesiskā regulējuma (*Documenta Catholica Omnia, 2018*). Baznīcas uzskats par laulības svētumu spēcīgi atšķīrās no romiešu civiltiesību uzskata par laulību līgumu.

Musulmaņu tiesībās tika atzītas poligāmas laulības, bet ārpuslaulības sakari bargi sodīti. Laulības bija kā civiltiesisks līgums. Galvenais tiesību avots bija Korāns. Neprecētās verdzenes bija sava kunga konkubīnes, bet šādas attiecības nebija iespējamā starp saimnieci un vergu (*Osipova, 2014., 361.lpp.*). Musulmaņu tiesībās tika pieņemts, ka grūtniecība ilgst no sešiem mēnešiem līdz diviem gadiem, šajā laikā piedzimušo bērnu šķirtais vīrs varēja atzīt par savu. Tāpat pastāvēja noteikumi par atradeņiem. Šādi noteikumi netieši liecina, ka pastāvēja ārpuslaulības attiecības. Neregistrētu kopdzīvi mūsdienu izpratnē musulmaņu tiesības nepieļāva.

Jauno laiku periodā turpinās baznīcas ietekme, veidojas centralizētas valstis ar visiem obligātiem likumiem un sistēmu kārtības nodrošināšanā. Saglabājas patriarhālas ģimenes modelis (*Bossē, 2011*). Francijā līdz 1884.gadam nebija iespējama laulības šķiršana. Francijas Civillikumā iestrādātie noteikumi par bērnu izcelšanos, paternitātes noteikšanu, sievas tiesībām pieprasīt laulības šķiršanu, ja vīrs atved mājās konkubīni (*Wordpress.com, 2018*), netieši norāda uz neregistrētas kopdzīves attiecību pastāvēšanu un plašo izplatību. Pēc ārpuslaulības attiecību izjukšanas, tiesas jau no XIX gadsimta vidus palīdzēja personām risināt mantiskos strīdus, pielīdzinot viņus bijušajiem laulātajiem. Līdzīga situācija ir visā Eiropā, neregistrētas kopdzīves attiecības pastāv, likums atbalsta laulību.

Pēc 1917.gada revolūcijas Latvijā teritorijā nav vienotas tiesību sistēmas, Latgale ir atdalīta. 1921. gada 1. februāra likums „Par laulību” paredzēja būtiskus liberālus grozījumus laulību tiesībās. 1937.gada 28.janvārī pieņemts Civillikums. Likumā esošais ārpuslaulībā dzimušu bērnu tiesību regulējums norāda, ka faktiski neregistrētas kopdzīves attiecības pastāvēja. 1940.gadā Latvija tika iekļauta PSRS sastāvā, ģimenes attiecības regulē Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss. PSRS par laulību netika atzīta vīrieša un sievietes faktiskā kopdzīve bez laulības reģistrācijas. Tomēr pastāvēja izņēmums. Laika posmā no 1927.gada 1.janvāra līdz PSRS APP 1944.gada 8.jūlija dekrēta izdošanai padomju likumi pieļāva un arī tiesiski aizsargāja faktiskās laulības attiecības (*Vēbers, 1984., 35.lpp.*). Pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā laulība saglabā savu nozīmi, tomēr arvien vairāk pāru veido kopdzīvi nestājoties laulībā. Civillikums neregulē nelaulātu personu partnerattiecības, ģimenes tiesību normas pilnā apmērā attiecas uz viņu bērnu stāvokli (*Balodis, 2007., 36.lpp.*).

Neregistrētas kopdzīves termins un jēdziens

Eiropā un citur pasaulē XX gs. otrajā pusē ģimenes koncepta uztvere mainās, pirmajā vietā tika izvirzīts individuālo emocionālo vajadzību piepildījums, arvien vairāk zūd nepieciešamība reģistrēt oficiālu laulību. Palielinoties sieviešu tiesību apjomam, palielinās arī sieviešu pastāvība un mazinās vajadzība pēc reģistrētas laulības. Neregistrētas kopdzīves attiecības radīja juridiskas sekas, jo personu starpā, faktiski pastāvēja ģimenes attiecības ar kopīgu īpašumu, bērniem, kopīgiem ienākumiem, izdevumiem, bet normatīvā regulējuma

nebija. Neskatoties uz atsevišķu valstu likumdevēja represīvo attieksmi pret neregistrētas kopdzīves attiecībām, piemēram daļā Vācijas līdz 1970.gadam pastāvēja kriminālsodi, Itālijā līdz 1968.gadam, šāda veida attiecības turpina izplatīties, radās nepieciešamība pēc neregistrētu attiecību tiesiskā regulējuma. 1974.gadā pieņemtā Dienvidslāvijas Federālā konstitūcija, ar ko ģimenes jurisdikcijas jautājumi tika deleģēti autonomijām, var tikt uzskatīts par kopdzīves atskaites notikumu (Beinaroviča, 2015., 31.lpp.). Vairākās valstīs tiek izstrādāti likumi, kas definē neregistrētas kopdzīves jēdzienu, attiecībās esošo personu tiesības un pienākumus. Piemēram, Slovēnijas 1976.gada Laulības un citu ģimenes attiecību likuma (*Marital and other family relations law*) 12. pants noteica, ka „uz vīrieti un sievieti, kuri nav precējušies, bet dzīvo kopā ilgu laika periodu, attiecas tādas pašas tiesību normas kā gadījumā, ja viņi būtu precējušies, ja nepastāv apstākļi, kuru dēļ starp viņiem noslēgtā laulība varētu tikt atzīta par neeksistējošu” (Beinaroviča, 2015., 32.lpp.). Līdzīgu regulējumu likumos iestrādāja arī citas valstis. Likumos parādās kopdzīves definīcija: 1) pretējo dzimumu partneri; 2) ilgstoša kopdzīve (vismaz viens gads, dažās valstīs trīs); 3) nav šķēršļu, lai noslēgtu oficiālu laulību. Jāatzīst, ka mūsdienā tiesiskajā telpā nepastāv vienota definīcija neregistrētas kopdzīves apzīmēšanai un pastāv daudz atšķirīgi termini, kas apzīmē vienas un tās pašas faktiskās attiecības. Pie šāda slēdziena ir nonākuši arī juridiskā pētījuma „Par vīrieša un sievietes neregistrētu partnerattiecību tiesisko regulējumu Eiropā un Latvijā” veicēji. Pētījumā norādīts, ka, lai apzīmētu un raksturotu vīrieša un sievietes neregistrētas partnerattiecības, tiek lietoti dažādi termini, kā piemēram, „partnerattiecības” (piemēram, Luksemburga), „neregistrētas partnerattiecības” (piemēram, Ungārija), „vīrieša un sievietes partnerattiecības” (piemēram, Peru, Brazīlija), „pretējā dzimuma partnerattiecības” (piemēram, Spānija), „neregistrēta pretējā dzimuma partneru savienība”, „ārpus laulības attiecības” (piemēram, Beļģija) u.c. (Bitāns, 2008., 7.lpp.).

Darba gaitā tika izdalīti un analizēti vairāki termini, kas apzīmē divu personu kopdzīves attiecības:

- partnerattiecības (*partnership*) - var rasties pārpratumi, jo termins partnerattiecības vairāk tiek lietots komercattiecībās, ar ko apzīmē biznesa partneri (*Business Dictionary, 2018*);
- ģimenes partnerattiecības (*domestic partnership*) jau ir precīzāks termins, tiek lietots vairākos Amerikas Savienoto Valstu štatos, piemēram, Mičiganas, Mērilendas un Kalifornijas, partnerattiecības tiek reģistrētas un pāris iegūst līdzīgas tiesības, kā laulāti pāri, šajā gadījumā partneri iegūst līdzīgas tiesības, kā laulātie, bet tiek saprastas tikai tādas attiecības, kuras ir attiecīgi reģistrētas (*FindLaw.com, 2018*);
- *de facto* (faktiskā) savienība (*de facto union*) - daudz biežāk sastopams termins un ar to tiek saprasti attiecību veidi, kas nav reģistrēta laulība. Piemēram, Portugālē šāda faktiskā kopdzīve ir aizsargāta ar likumu, lai likums aizsargātu savienību, pārim jābūt vismaz divus gadus kopdzīvē (*IPFS, 2018*);
- konkubināts (*concubinage*) - vīrieša un sievietes kopdzīve, bez laulības reģistrēšanas (*Dictionary.com, 2018*);
- kopdzīve (*cohabitation*) - kopdzīve bez laulības reģistrēšanas, valstīs, kurās tiek atzītas viendzimuma laulības attiecas arī uz viendzimuma pāriem;
- civilsavienība (*civil union*) un civilpartnerattiecības (*civil partnership*). Kaut arī ar terminu civilsavienības tiek apzīmētas attiecības gan pretējā dzimuma, gan viendzimuma pāros. Vairākās valstīs ar likumu noteiktas attiecības tikai viendzimuma pāriem (*Your Europa European Union, 2018 a*). Anglijā, Skotijā, Ziemeļīrijā un Velsā attiecības reģistrē viendzimuma partneru starpā. Bieži to uzskata par „pirmo soli” laulības legalizēšanai viendzimuma pāriem. Civilsavienība parādījās vairākās valstīs deviņdesmito gadu beigās, piemēram, Dānijā, Somijā, Islandē, Norvēģijā un Zviedrijā (*Your Europa European Union, 2018 b*);
- ilgstoša (patstāvīga) partneru savienība (*permanent couple union, union of permanent couples*) – nav bieži lietots termins, parasti apzīmē viendzimuma pāru attiecības, kas nav laulība (*Bitāns, 2008., 7.lpp.*);

- ar likumu noteikta kopdzīve (*statutory cohabitation*) - nav precīzi saprotams termina apjoms, jo vienā valstī ar likumu ir noteikta aizsardzība tikai reģistrētām partnerattiecībām, citā ar likumu tiek atzītas arī faktiskās kopdzīves attiecības, nav skaidrs arī subjektu loks;
- reģistrētas partnerattiecības (*registered partnership*) - šaurāks par iepriekšējo terminu, tiek lietots samērā bieži, tiek saprastas reģistrētas partnerattiecības, lieto gan viendzimuma, gan vīrieša un sievietes attiecību apzīmēšanai (*Citizens Advice, 2018*);
- neregistrēta kopdzīve, neregistrētas partnerattiecības (*unregistered partnership*) - attiecības nav reģistrētas, lieto gan viendzimuma, gan vīrieša un sievietes attiecību apzīmēšanai (*Your Europa European Union, 2018 a*);
- formāla savienība (*formalised union*) - nav saprotamas termina robežas, lieto lai apzīmētu attiecības, kas līdzinās ģimenei, gan attiecības, kas tiešām ir formālas. Termins nav precīzs un lietojot var rasties pārpratumi;
- reģistrētas ārļaulības attiecības (*registered non-marital relationship*) - pēc satura ļoti tuvs terminam „reģistrētas partnerattiecības” (*Your Europa European Union, 2018 c*).

Autore secina, ka ir sarežģīti izvēlēties precīzu terminu, kas nepārprotami apzīmētu tieši vīrieša un sievietes neregistrētu kopdzīvi un piedāvā lietot „neregistrēta kopdzīve”.

Pirmkārt, „neregistrēta” norāda uz faktu, ka attiecības nav reģistrētas, neviens no partneriem nesastāv reģistrētās attiecībās, tas ir, neatrodas laulībā, otrkārt, „kopdzīve” nepārprotami norādītu uz ciešām attiecībām, kad personas dzīvo kopā, starp viņiem pastāv ļoti ciešas, ilgstošas, ģimenei līdzvērtīgas saites.

Sabiedrībā sen pastāv vairāki personisko attiecību modeļi - laulība, reģistrēta kopdzīve, neregistrēta kopdzīve, bez tam starptautiskajā mērogā šāda veida attiecības ir atzītas starp vīrieti un sievieti, kā arī viendzimuma partneru starpā. Plašākā nozīmē visi šie modeļi tiek uztverti kā ģimene. Tomēr ārpuslaulības attiecībās esošās personas nebauda tādas pašas tiesības kā laulātie vai ģimenes locekļi.

Neregistrētas kopdzīves valstiskās atzīšanas tendences

Centrālās statistikas pārvaldes datubāzē pieejamā informācija norāda, ka 1993.gadā 23% bērnu dzimuši ārpus laulības, bet laika posmā no 2013.gada līdz 2016.gadam, gandrīz puse bērnu (40,9 līdz 44,6%) ir dzimuši ārpus laulības attiecībās, tai skaitā arī neregistrētā kopdzīvē (*LR Centrālā statistikas pārvalde, 2018.*). Šādi dati liecina, ka divdesmit gadu laikā neregistrētu attiecību skaits strauji pieaug. Kopdzīves fakts ir acīmredzams, savukārt tiesību uzdevums ir nodrošināt tiesisko stabilitāti.

LR Saeimā 2018.gada 15.janvārī saņemts kolektīvais iesniegums - „Par Kopdzīves likuma pieņemšanu Latvijā”. 2018.gada 15.martā Saeima noraidīja vairāk nekā 10 000 Latvijas iedzīvotāju portālā „Manabalss.lv” parakstīto Kopdzīves likuma iniciatīvu (*Pūce, 2015.*). Reģistrētas kopdzīves likums ir dzimumneitrāls un attiecas gan uz pretējā, gan viena dzimuma pāriem (*Litvins, 2015., 8.lpp.*). Iepazīstoties ar internetā pieejamo piedāvātā likuma projektu, autore uzskata, ka šāda likuma tiesiskās sekas visticamāk, nerasniegs vēlamo rezultātu sabiedrībā. Laulība ir civiltiesisks līgums, kura noslēgšanai nepieciešama abu līguma slēdzēju pušu griba slēgt konkrētu darījumu, līdz ar to, ja viens no partneriem nevēlas slēgt līgumu (reģistrēt laulību vai reģistrēt kopdzīvi), tad līguma noslēgšana nav iespējama.

Latvijas likumos netiek aizsargātas neregistrētā kopdzīvē dzīvojošu personu tiesības, ne to pastāvēšanas laikā, ne izbeigšanās gadījumā. Normatīvos aktos tiek iekļauts atsevišķu situāciju regulējums, piemēram 2014. gada 31. martā spēkā stājās grozījumi Civilprocesa likumā, likums papildināts ar 30.⁵ nodaļu- Pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Likumā netieši tiek definētas neregistrētas kopdzīves attiecības- personas, kas dzīvo vai dzīvojušas vienā māsaimniecībā; personas, kurām ir vai ir gaidāms kopīgs bērns, neatkarīgi no tā, vai šīs personas kādreiz bijušas laulībā vai kādreiz dzīvojušas kopā; personas, starp kurām pastāv vai ir pastāvējušas tuvas personiskās vai intīmas attiecības (*Civilprocesa likums, 1998., 250.⁴⁴p.*). Ar šādiem grozījumiem likumdevējs ir atzinis, ka valstī pastāv un ir jāaizsargā dažādas personisko attiecību formas. Starptautiskā līmenī tiesu prakse vairāk ir saistīta ar viena

dzimuma personu kopdzīves jautājumiem, tomēr daudzas izskatītās problēmas ir aktuālas arī dažāda dzimuma pāriem, kas dzīvo neregistrētā kopdzīvē. Piemēram, tiesības uz pabalstiem, uzturlīdzekļiem, kopīgas mantas dalīšanu utt. (Dubava, 2015., 12.lpp.).

Nacionālā līmeņa tiesu prakse vēl tikai veidojas, piemēram ar Jēkabpils rajona tiesas 2011.gada 4.augusta spriedumu, tiesa ir konstatējusi faktu, ka D. V. no 2009.gada maija līdz 2011.gada 25.janvārim dzīvoja kopā ar A. Z. un viņiem bija kopīga saimniecība (LR Iekšlietu ministrija, 2012.). Minētajam nolēmumam bija svarīga nozīme Ministru kabineta rīkojuma Nr. 607 „Par vienreizēja pabalsta piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” M.Znotiņai un D.Vītolai sakarā ar A.Znotiņa bojāeju” (Par vienreizēja pabalsta piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” M.Znotiņai un D.Vītolai sakarā ar A.Znotiņa bojāeju, 2012.) izdošanā. Izdodot minēto rīkojumu, valsts atzina, ka personu starpā ir bijušas ļoti ciešas, ilgstošas, ģimenei līdzvērtīgas saites (LR Iekšlietu ministrija, 2012.) un pabalstu, kas pienākas neatraidāmajiem mantiniekiem, nolēma izmaksāt, personām, kurām nav tāda statuss. Secināms, ka palielinoties neregistrētu attiecību skaitam, palielinās situāciju skaits, kas no valsts prasa tiesiska regulējuma nodrošināšanu.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Neregistrētā kopdzīvē dzīvojošu personu attiecības sabiedrībā tiek pielīdzinātas laulāto attiecībām un ģimenei, īpaši gadījumos, kad attiecībās ir piedzimis kopīgs bērns. Bieži nav izpratnes par to, ka šādas savienības tiesības ir mazāk aizsargātas, ka pats kopdzīves fakts nerada tiesiskas sekas.
2. Izpēto neregistrētas kopdzīves izpratni no aizvēstures laikiem līdz mūsdienām, autore secina, ka neregistrētas kopdzīves attiecības ir pastāvējušas vienmēr. Antīkajā pasaulē parādās normatīvais regulējums šāda veida attiecībām, tika ieviesti termini, definīcijas, noteikts personu, kuras atradās neregistrētā kopdzīvē, tiesību apjoms. Ēģiptē pastāvēja dzimumu līdztiesība, kas izpauda daudz liberālāka attieksmē pret neregistrētā kopdzīve dzīvojošām personām.
3. Latvijā nepieciešams izstrādāt konkrētu neregistrētas kopdzīves attiecību definīciju, kas būtu par pamatu šāda veida attiecību atpazīšanai, juridiskā statusa noteikšanai un tiesiskā regulējuma izstrāde un piemērošanai. Autore piedāvā neregistrētas kopdzīves attiecības definēt kā: „pretēja dzimuma partneru, kuriem nav šķēršļu laulības reģistrācijai, ilgstošu kopdzīvi. Ar ilgstošu kopdzīvi saprotama vismaz divus gadus ilga dzīvošana vienā māsasaimniecībā.” Kopīgu bērnu esamība nav obligāts nosacījums, tikai papildus apstiprinājums attiecībām.
4. Mūsdienās neregistrētas kopdzīves attiecību modelis kļūst arvien izplatītāks, mainoties sabiedrības tiesiskajai apziņai, morāles, ētikas normām, mazinoties baznīcas ietekmei un palielinoties sieviešu tiesību apjomam, mazinās vajadzība pēc reģistrētas laulības. Autore secina, ka arī nākotnē tendence tikai pastiprināsies, normatīvajos aktos nepieciešams paplašināt ģimenes definīciju, ietverot arī neregistrētā kopdzīvē dzīvojošas personas, norādot viņu tiesību un pienākumu apmēru.

Izmantotā literatūra un avoti

1. *Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija* (04.11.1950.). Eiropas Padome. <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649>, sk. 04.05.2018.
2. *Civillikums* (28.01.1937.). LR likums ar groz. līdz 29.10.2015. <https://likumi.lv/doc.php?id=225418>, sk. 28.04.2018.
3. *Civilprocesa likums* (14.10.1998.). LR likums ar groz. līdz 01.03.2018. <https://likumi.lv/doc.php?id=50500>, sk. 15.04.2018.
4. *Latvijas Republikas Satversme* (15.02.1922.). LR likums ar grozījumiem līdz 19.05.2016. <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>, sk. 09.04.2018.
5. *Par vienreizēja pabalsta piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” M.Znotiņai un D.Vītolai sakarā ar A.Znotiņa bojāeju* (19.12.2012.). Ministru kabineta rīkojums Nr. 607

- <https://likumi.lv/ta/id/253602-par-vienreizeja-pabalsta-pieskirsanu-no-valsts-budzeta-programmas-lidzekli-neparedzetiem-gadjumiem-m-znotinai-un-d-vitolai>, sk. 01.05.2018.
6. AncientPages.com (13.12.2017). *What Was Lex Salica?* Retrieved 03.05.2018 from <http://www.ancientpages.com/2017/12/13/what-was-lex-salica/>
 7. Balodis, K. (2007). *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC. 383 lpp.
 8. Beinaroviča, O. (2015). *Ārpus laulības kopdzīve. Tiesiskais regulējums Eiropā*. Rīga: SIA Izdevniecība studentu literatūra. 252 lpp.
 9. Beinaroviča, O. (2015. febr.). Ārpuslaulības kopdzīves regulējuma harmonizācijas tendences un nākotnes perspektīvas Eiropā. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 18.lpp.
 10. Bitāns, E. (2008). *Par vīrieša un sievietes neregistrētu partnerattiecību tiesisko regulējumu Eiropā un Latvijā*. Juridiskais pētījums. Rīga: Zvērinātu advokātu birojs „Eversheds Bitāns”. 36.lpp.
 11. Bosse, A. (2011). *Early Modern Family Life*. Retrieved 03.05.2018 from <http://www3.dbu.edu/mitchell/earlymodernfamilylife.htm>
 12. Business Dictionary (2018). *Definition partnership*. Retrieved 01.05.2018 from <http://www.businessdictionary.com/definition/partnership.html>
 13. Citizens Advice (2018). *Registering a civil partnership*. Retrieved 01.05.2018 from <https://www.citizensadvice.org.uk/scotland/family/living-together-marriage-and-civil-partnership-s/registering-a-civil-partnership-s/>
 14. Dictionary.com (2018). *Concubinage*. Retrieved 04.05.2018 from <http://www.dictionary.com/browse/concubinage>
 15. Documenta Catholica Omnia (2018). *Concilium Tridentinum Documenta*. Retrieved 02.05.2018 from http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_15451563__Concilium_Tridentinum__Documenta__LT.doc.html
 16. Dubava, I. (2015. aug.). Oliari un citi pret Itāliju – ieskats lietā par viendzimuma partnerattiecību regulēšanu. *Jurista Vārds*, Nr. 30, 12.-13.lpp.
 17. FindLaw.com (2018). *What is a Domestic Partnership?* Retrieved 01.05.2018 from <https://family.findlaw.com/domestic-partnerships/what-is-a-domestic-partnership.html>
 18. Goša, E. (2015. febr.). Partnerattiecību tiesiskais regulējums uzlabotu ievērojamas sabiedrības daļas dzīves kvalitāti. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 12.lpp.
 19. IPFS (2018). *De facto union in Portugal*. Retrieved 01.05.2018 from https://ipfs.io/ipfs/QmXoypizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/De_facto_union_in_Portugal.html
 20. Jarkina, V., Unbedahte, A. (2009. nov.) Daži aspekti par partnerattiecībām Latvijā un ārvalstīs. *Jurista Vārds*, Nr.47.
 21. Kalniņš, V. (2010). *Romiešu Civiltiesību pamati*. Rīga: Zvaigzne ABC. 227 lpp.
 22. Kūlis, R. (2010). *Kristietība, Viduslaiki un zinātne*. <https://www.lu.lv/zvd/2010/vasara/kristietiba/>, sk. 20.04.2018.
 23. Letonika.lv (2018). *Aizvēsture*. <https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?cid=31307&r=2&lid=31307&q=&h=0>, sk. 25.04.2018.
 24. Litvins, G. (24.02.2015.). Diskusija par partnerattiecību reģistrāciju Latvijā un Igaunijas pieredze. *Jurista Vārds*, Nr. 8, 8.lpp.
 25. LR Centrālā statistikas pārvalde (2018). *Dzīvi dzimušie laulībā un ārpus laulības statistiskajos reģionos un republikas pilsētās*. http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_dzimst/IDG040.px/?rxid=cd, sk.29.04.2018.
 26. LR Iekšlietu ministrija (14.12.2012.). *Ministru kabineta rīkojuma projekta „Par vienreizēja pabalsta piešķiršanu no valsts budžeta programmas „Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” M.Znotiņai un D.Vitolai sakarā ar A.Znotiņa bojāeju” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)*. tap.mk.gov.lv/doc/2005/IEMAnot_141212_Jekabp.1400.doc, sk. 28.04.2018.
 27. Osipova, S. (2004). *Viduslaiku tiesību spogulis*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 408 lpp.
 28. Osipova, S. (2017). *Eiropas tiesību priekšvēsture*. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 447 lpp.
 29. Pūce, J. (2015). *Kopdzīves likums*. <https://manabals.lv/par-kopdzives-likuma-pienemsanu-latvija/show>, sk. 02.04.2018.
 30. Rasnačs, Dz. (24.02.2015.) Tieslietu ministrs: laulības un ģimenes jēdziens Latvijā paliks nemainīgs. *Jurista Vārds*, Nr. 08 (860), 4.-11.lpp.
 31. Tretjuka, R. (2008). *Romiešu tiesības*. Rīga: Baltijas starptautiskā akadēmija. 64 lpp.
 32. Vēbers, J. (1984). *Latvijas PSR Ģimenes tiesības*. Rīga: Zvaigzne. 157 lpp.
 33. Wordpress.com (2018). *Napoleonic Civil Code & Treatment of Women*. Retrieved 03.05.2018 from <https://rmschwartz.wordpress.com/women/feminism/napoleons-civil-code-women/>
 34. Your Europa European Union (2018 a). *Civil marriage is a legal status recognised in all EU countries*. Retrieved 07.05.2018 from https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm
 35. Your Europa European Union (2018 b). *Civil unions and registered partnerships*. Retrieved 05.05.2018 from https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_en.htm
 36. Your Europa European Union (2018 c). *Unmarried couples*. Retrieved 06.05.2018 from https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/de-facto-unions/index_en.htm

Summary

A strong, socially and economically independent family is one of the most important prerequisites for the survival of each society. With the family, which is formed from the cohabitation of persons of two opposite sexes, based on the combination of biological, physiological, moral and legal communications, we usually understand the marriage of individuals. One of the forms of family life chosen by persons is unregistered cohabitation. It is the form of union between a man and a woman, living together without marriage.

It is necessary to define this type of relationship, formulate the concept. In order to better understand the preconditions for unregistered cohabitation and predict further development, the research will explore the development of such relationships from prehistory to the present days.

The author concludes that it is difficult to choose the exact term that clearly identifies the unregistered cohabitation of the male and female, and offers the use of: "unregistered cohabitation".

A definite definition of unregistered cohabitation relationships should be developed in the Republic of Latvia, which would be the basis for recognition of relationships, determination of legal status, development and application of the legal framework. The author proposes to define the relationship of unregistered cohabitation as: "the long-lasting cohabitation of the opposite sex partners who have no obstacles to marriage registration. Long-term cohabitation is understandable as at least two years of living in one household." The existence of joint children is not an obligatory condition, only an additional confirmation of the relationships.

Nowadays, the model of unregistered cohabitation relations is becoming more widespread. With changes in the society's rights to consciousness, moral and ethical standards, reducing the church's influence and increasing the number of women's rights reduces the need for registered marriages. The author concludes that in the future the tendency will only increase and the normative acts should be extended to the family law definition, including unregistered cohabiting people, indicating their rights and their duties.